

Внаслідок глибокого вивчення питання про жіночу сільськогосподарську освіту було вирішено, що для профільного навчання жінок потрібні були такі ж школи, як і для чоловіків, лише з незначними відмінностями. За ініціативою Петербурзького товариства сприяння жіночій сільськогосподарській освіті в 1900 р. були влаштовані курси для жінок з середньою загальною освітою при Петровській-Розумовській вищій школі. Також набули поширення різного роду курси і читання з сільського господарства при сільськогосподарських навчальних закладах в інших містах, але вони були тимчасові.

І лише восени 1904 р. в Санкт-Петербурзі створюються постійні «Стебутівські курси», які мали на меті давати вищу сільськогосподарську освіту, необхідну для різного роду наукової та практичної діяльності. Лекції на курсах читали видатні вчені, професори провідних вузів: Д.М. Прянішников, О.Ф. Фортунатов, В.Р. Вільямс, І.П. Бородін, М.І. Прохоров та інші. Навчання тривало 4 роки з високою теоретичною і практичною підготовкою. Після закінчення терміну навчання та успішної здачі іспитів випускниці отримували кваліфікацію агронома.

Таким чином, розвиток сільськогосподарської освіти в Росії був результатом зусиль суспільної ініціативи. Перші кроки з підготовки кваліфікованих жіночих сільськогосподарських кадрів ініціювала громадськість, зрозумівши необхідність вирішення нагальної об'єктивної проблеми. Найбільш ефективну діяльність проводило Товариство сприяння жіночій сільськогосподарській освіті під керівництвом І.О. Стебута, створивши вищі жіночі «Стебутівські курси», які стали першим вищим навчальним закладом, де жінки могли отримувати спеціальну освіту.

ВЕРХНЯЦЬКА ДОСЛІДНО-СЕЛЕКЦІЙНА СТАНЦІЯ В КОНТЕКСТІ ІДЕЇ С.Л. ФРАНKFУРТА: «КУЛЬТУРА НАСІННЯ»

Рогожа М.М.

Київський слов'янський університет (м. Київ)

Серед інших питань творчого спадку видатного вченого С.Л. Франкфурта (1866–1954) ідея «культури насіння» стосовно до агрокультури цукрових буряків, на нашу думку, займала одну з чільних позицій, оскільки бачиться невід'ємною ланкою його цілісного уявлення про взаємозв'язок рослини та середовища її вирощування.

Вчений мав ґрунтовну освіту, водночас, достатні відомості про розвиток передових зарубіжних технологій вирощування цукрових буряків, їх переробки. Він знав і розумів також особливості вітчизняної агрокультури та досвід дослідницької роботи в польових умовах, тому бачив шляхи підвищення їхньої врожайності та цукристості. Досягнення таких результатів ставало можливим завдяки поєднанню зусиль вчених-аграріїв та практиків, виробничників. Ведення наукових досліджень вчений вважав доцільним зосередити на двох вирішальних напрямках: вдосконаленні технологічних прийомів вирощування

цукрових буряків, паралельно – аграрно-хімічному (внесення органічних і мінеральних добрив при одночасному контролі елементного складу ґрунту та вмісту діючих елементів у самій рослині).

Учений добре розумів, що забезпечення фінансового та технічного вирішення першого напрямку відсотків на 95 залежало від власників бурякових плантацій, їхнього вміння економічно мислити на перспективу, аналізувати отримані результати та мінімізувати ризики.

Ознайомлення з життєвим шляхом і науковою діяльністю С.Л. Франкфурта дозволило виокремити інформаційну та популяризаторсько-просвітницьку складові в його роботі. Вона виявлялася стосовно товаровиробників у різний спосіб, зокрема, через створення мережі дослідних полів у структурі Всеросійського Товариства цукрозаводчиків (ВТЦ). Саме на них велася апробація добрив як стосовно самих цукрових буряків, так і їхніх попередників, наприклад, озимих пшениць (наприклад, внесення фосфоромісних добрив (фосфоритне борошно та суперфосфат) і томашлаку СаЗ (РО₄)₂ СаО). Потім результати, отримані з географічно різних українських губерній, оброблялися, аналізувалися та видавалися в вигляді рекомендацій, які публікувалися «Працях Мережі дослідних полів Всеукраїнського Товариства цукрозаводчиків». Звичайно, сільським господарям недостатньо було прочитати, потрібне було живе спілкування.

Недаремно таку важливу особливість у науковій діяльності вченого переконливо довів і підкреслив дослідник історії аграрної науки В.А. Вергунов: «... саме С. Франкфурт на основі результатів географічних дослідів з удобрення, що їх провела під його науковим керівництвом згадана вище мережа, теоретично обґрунтував, методично підтвердив і практично довів, що за рахунок внесення добрив та відповідної сортової агротехніки можливо підвищити продуктивність і якість вирощуваних рослин до 50%. С. Франкфурт виявився найкращим популяризатором не лише новітніх напрацювань Мережі дослідних полів ВТЦ, а й загалом культури цукрового буряку і культури насіння в країні. Оптимальною для цього формою стали публічні лекції та курси для сільських господарів, оскільки висвітлення накопичених знань на сторінках провідних галузевих видань виявилось недостатнім. Виступати на запрошення місцевих сільськогосподарських товариств він почав уже з 1902 р., а системно, у вигляді тижневих курсів у Києві, – з березня 1907-го» [1].

Ще в 1843 р. поміщик Ясінський, залучивши у компаньйони австрійського капіталіста Дітріха, збудували у Верхнячці (нині – селище міського типу в Христинівському р-ні Черкаської обл.) запустили в роботу цукровий завод. Пізніше, в 1899 р. не без участі коштів держави та згаданого цукрозаводу на спеціально відведеній земельній ділянці засновано Верхняцьку дослідно-селекційну станцію. Одним із головних завдань стало питання підвищення врожайності цукрових буряків шляхом дослідів з гібридами, вирощення насінників цукрових буряків з наступною реалізацією його товаровиробникам. Цілком ймовірно, працівники станції, керуючись методиками С.Л. Франкфурта, надавали посильну допомогу власникам

земельних ділянок, на яких було закладено дослідні поля через робочі органи Всеросійського Товариства Цукрозаводчиків (ВПЦ) (з 1901 р.).

Відомо, що для підвищення врожайності цукрових буряків «...удалося фактично на новій методологічній основі, ґрунтованій на результатах багаторічних польових стаціонарних досліджень, відпрацювати не тільки оптимальну технологію вирощування цукрових буряків, але й запропонувати оптимальні підходи до її промислового перероблення» [1].

Тому й сьогодні Верхняцька дослідно-селекційна станція Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків Національної академії аграрних наук України продовжуючи вести дослідження щодо цукрових і кормових буряків, розширила спектр досліджень і вивчає сорти озимої пшениці, озимого жита, ячменю, вівса.

Джерела та література

1. *Вергунов В. А.* Соломон Франкфурт – «человек и пароход»: возвращение из забвения / В. А. Вергунов // Зеркало недели. Украина. – 2016. – № 18 (20 мая).

2. *Верхняцька* дослідно-селекційна станція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vdss.bira.ck.ua> . – Заголовок з екрана.

З НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АРИСТАРХА ТЕРНИЧЕНКА: ПРИРОДОЗНАВЧИЙ НАРИС

Рожкова Л.І.

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

Серед когорти науковців-аграріїв постать та діяльність А.Г. Терниченка (1882–1927) залишається маловідомою, зокрема, на його малій батьківщині – Сумщині. У біобібліографічному покажчику «Вчені – наші земляки», виданому у 1990 – х рр. Сумською обласною універсальною бібліотекою (автор – укладач В.Б. Звягельський) наводяться дані, переважно, з опублікованих у радянський час джерел. Аристарх Григорович Терниченко народився в Охтирці. В 1914 р. закінчив сільськогосподарський відділ Київського політехнічного інституту. У 1910 р. організував у Києві сільськогосподарське видавництво «Рілля» (в 1913 р. реорганізовано у товариство «Український агроном»), метою якого було видання науково-популярної літератури та надання «агрономічної допомоги селянській людині на Україні». Сучасні електронні джерела доповнюють біографію А. Терниченка відомостями про його участь у діяльності українських урядів в період національно – демократичної революції, зокрема, призначення на посаду міністра землеробства УНР. 1919–1923 рр. А. Терниченко працював у Наркоземі УРСР, редагував періодичні видання «Трудове господарство», «Село», «Агроном». З 1923 р. – професор ветеринарно-зоотехнічного та сільськогосподарського інститутів у Києві. Науковий доробок вченого складають праці з питань агрономічної науки, зокрема, «Природні сіножаті, їх поліпшення і культура на Україні» (1923 р.), кілька підручників («Курс скотарства», 1918 р.; «Курс хліборобства» Ч. 1-3, 1918–1922 рр.).

Цінний фактичний та статистичний матеріал, оригінальні думки вченого з